

“Böyle Bir Dünyayı Çok Yadırgıyorum”

DOĞAN GÖRSEV’LE SÖYLEŞİ

Söyleşi: Erden Akbulut

“BÖYLE BİR DÜNYAYI ÇOK YADIRGIYORUM”

© TÜSTAV İktisadi İşletmesi

Bu yapının telif hakları TÜSTAV İktisadi İşletmesine aittir,
izin alınmadan kullanılamaz.

Söyleşi: Erden Akbulut

Yayına Hazırlayan: Aliye Uçar Dere

Baskıya Hazırlık ve Kapak Düzeni: Filiz Kalkan

Kapak Fotoğrafı: Nesrin Mete Görsev-Doğan Görsev

Birinci Baskı: İstanbul, Eylül 2026

ISBN: 978-625-92124-3-2

Sertifika No: 43438

TÜSTAV İktisadi İşletmesi

Meşrutiyet Mahallesi, Hacı Mansur Sokak

No: 10 A Blok Kat: 3 No: 64 34363

Şişli-İstanbul

Tel: (+90) 212 237 98 92

<http://www.tustav.org>

e-posta: bilgi@tustav.org

Baskı ve Cilt:

Birlik Fotokopi Baskı Ozalit ve Gıda Sanayi Ticaret Ltd. Şti.

(Sertifika No: 52846)

Nispetiye Mah. Birlik Sok. Nevin Arıcan Plaza No: 2

Beşiktaş-İstanbul

İÇİNDEKİLER

SUNU	9
TÜSTAV SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASINA KATILIM.....	11
1930, ÇOCUKLUK YILLARI	13
İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NA GİDEN YILLAR VE ASKERÎ OKULA GEÇİŞ	17
1943, ASKERÎ OKULDAKİ ÖĞRETMENLER VE KLASİKLERLE TANIŞMA.....	17
SAVAŞIN ETKİSİ.....	18
YATILI OKULUN ÖNEMİ.....	19
MALTEPE ASKERÎ LİSESİ YILLARI VE ÖĞRETMENLERİ	20
ÇENGELKÖY, KULELİ ASKERÎ LİSESİ VE ÖĞRETMENLERİ.....	21
1947, KOMÜNİST HAREKETİN VARLIĞINI KEŞFETME	22
MALTEPE ASKERÎ LİSESİ'NDEN ARKADAŞLAR	24
ASKERÎ OKULDAN SOĞUMA.....	25
1951, PARTİYE GİRİŞ	26
YAŞAMA SİNEN İLLEGALİTE	27
HARBİYE'YE GİRİŞ VE AYRILIŞ SÜRECİ.....	30
DEMOKRAT PARTİ'NİN GELİŞİ VE KOMÜNİST AVI.....	34
İLLEGAL GÖRÜŞME BİÇİMLERİ.....	36
30 KUŞAĞININ FARKI.....	37
51 TUTUKLAMALARI VE PARTİYLE İLİŞKİNİN DEVAMI	38
ÇEVİRİLER	42
27 MAYIS	44
1960 SONRASI ÇİZİLEN YOLLAR	50
12 MART VE GÖZALTILAR	53
KONUK YAYINLARI'NIN KURULUŞU VE PARTİDEN VERİLEN GÖREV: İSTANBUL SORUMLUSU.....	55
PARTİDEN İKİNCİ DAVET, AYDIN MERİÇ İLE İLİŞKİ	60
1 MAYIS 1976	62
PARTİYLE YENİ RANDEVU, CAVLI ÇULFAZ.....	62

KONUK YAYINLARI VE YAYIN DÜNYASIYLA İLİŞKİLER	63
1981 TKP TUTUKLAMALARI	67
1950-1960 ARASI DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE DURUM.....	69
1956, SBKP 20. KONGRESİ.....	76
MACARİSTAN AYAKLANMASI.....	78
20. KONGRE'DEN SONRA DÜNYADA KLASİK SÖMÜRGEÇİLİĞİN ÇÖKÜŞÜ	81
LATİN AMERİKA DEVRİMCİ HAREKETLERİ:	
GUATEMALA VE KÜBA	85
60'LARDA AVRUPA-TÜRKİYE İLİŞKİLERİNE BAKIŞ.....	88
AVRUPA İLE ANKARA ANLAŞMASI.....	90
20. KONGRE SONRASI DEĞİŞEN DÜNYA DÜZENİNDE TÜRKİYE..	93
6-7 EYLÜL OLAYLARI	96
İŞSİZLERİN ELLERİNİN URGANLA BAĞLANIP GELDİKLERİ YERE GÖNDERİLMELERİ	97
DEMOKRAT PARTİ'NİN YÜKSELİŞİ.....	98
60'LARDA TÜRKİYE'DE KOMÜNİST HAREKET VE GERİCİLİK	99
1950 SONRASINDA İSTANBUL'UN DEMOGRAFİK YAPISI.....	102
FETİH TÖRENLERİNİN KALICILAŞMASI.....	111
UÇAK KAZASI VE HAVA KUVVETLERİ'NDEN AYRILIŞ.....	111
AKADEMİ DÖNEMİ.....	112
BANKACILIK YILLARI	114
BASIN İLAN KURUMU'NA GİRİŞ.....	115
1975, İSTANBUL BELEDİYESİ'NDE ÇALIŞMA DÖNEMİ.....	116
EVLİLİK, DOSTLAR VE KIZ KARDEŞİN KAYBI	117
HÜMANİZMA ANLAYIŞI.....	127
12 EYLÜL'ÜN GELİŞİ	128
YURTDIŞINA ÇIKIŞ KARARININ GELİŞİ VE TUTUKLANIŞ	130
EMNİYET'TEN SELİMİYE'YE SEVK	135
SELİMİYE'DEN SULTANAHMET'E SEVK	136
SULTANAHMET'TEN KABAKOZ'A SEVK	143
KABAKOZ'DAN METRİS'E SEVK,	153
CEZAEVİ İŞKENCELERİ VE DİRENİŞLERİ	153
KOĞUŞLAR ARASI MORS ALFABESİYLE HABERLEŞME	158
TEK TİP ELBİSE DİRENİŞİ VE DURUŞMALARA ÇIKMA KARARI.	160
MANİFEST OKUMASI, ÇEVİRİ ÇALIŞMALARI VE METRİS'TE ANMALAR.....	163
CEZAEVİNDEN DURUŞMADAKİ YOLDAŞLARA İKRAMLIK YEMEK.....	170
METRİS'TE DAĞITILAN SAF ALKOL VE DİAZEM.....	171

CEZAEVİNDE EKSPRES YIKANMA	172
ZULADAKİ MANİFESTO VE EMPERYALİZM	173
BARIŞ DERNEĞİ'NE METRİS'TE ŞARAPLI KARŞILAMA	174
MAHMUT DİKERDEM	175
NOBEL BARIŞ ÖDÜLÜ'NE ADAY GÖSTERİLME	178
PARTİ DAVETİYLE YURTDIŞINA ÇIKIŞ VE DVORJAK	181
DÜSSELDORF, GELSENKİRCHEN, BERLİN	184
DOKTOR İLE SORUNLAR.....	188
TKP 6. KONGRE HAZIRLIKLARI, TBKP KURULUŞ SÜRECİ.....	193
SOVYETLER BİRLİĞİ'NİN DAĞILMAYA BAŞLAMASI	194
PERESTROYKA TOPLANTISI VE ANLAŞILAMAYAN KÜLTÜREL GELİŞME ON YILI.....	196
SOFYA'DA DİMİTROF ÇEVİRİSİNİN REDAKSİYONU	197
TKP 6. KONGRESİ, PRAG	199
KONGRE ARASINDA PRAG GEZMESİ	201
TBKP 1. KONGRESİ, MOSKOVA.....	203
MOSKOVA PARTİ MİSAFİRHANESİ	206
FEDERAL ALMANYA'DA	207
MANİFEST ÇEVİRİSİNE DEVAM	207
TBKP KURULUŞUNDAN SONRA İKİNCİ VATAN FEDERAL ALMANYA'YA DÖNÜŞ.....	215
TÜRKİYE'YE DÖNÜŞ.....	222
TÜRKİYE'YE TAŞINAN MÜZİK ARŞİVİ	222
“BÖYLE BİR DÜNYAYI ÇOK YADIRGIYORUM”	229

SUNU

Doğan Görsev (benim için hep Doğan abi) ile 1999 yılının Temmuz-Ekim ayları sürecinde yaptığımız bu sözlü tarih çalışması, benim TÜSTAV adına yaptığım ilk örnek oldu. Bant kayıtları tape edildikten sonra metni Doğan abiye verdim. İzleyen ilk görüşmemizde “Erden’ciğim ne kadar düşük-kesik cümleler kurmuşum, bir de ‘şey... şey...’ demişim. Bu haliyle kullanılamaz, ben üzerinde çalışmalıyım” dedi. Mükemmeliyetçi tutumunu bildiğim için Doğan abinin bu metin üzerinde uzun bir zaman çalışacağını öngördüm.

1976 yılı sonlarında tanıdığım Doğan abiyle yaşama gözlerini kapattığı zamana kadar hep çok yakın olduk. O kadar ki cezaevi sürecinden sonra yurtdışına gitmeden önce çalıştığım yayınevine uğradı ve “Erden’ciğim, ben Ankara’ya gidiyorum, orada kalışım biraz sürebilir!” diyerek eşinden sonra veda ettiği ikinci kişi ben oldum.

Bu kadar yakın tanışan iki insan arasında birçok konu ortak yaşandığı için, tarihsel sürecin anlatımında elbette kesiklikler, farklı hatırlamalar vb. oluyor. Kimi yerlerde benim söz alarak uzun açıklama-değerlendirme yapmam, klasik sözlü tarih anlayışına elbette uygun değil, ancak Doğan abinin hayatının daha eksiksiz anlaşılmasına katkıda bulunacağını düşündüm.

Doğan abi Türkiye’ye kesin dönüş yaptıktan sonra, bu anılarda yer almayan bir mücadeleyle hep sürdürdü. Önce yıllar süren çalışmanın ürünü olarak “Komünist Manifest[o]” yayınlandı; bir dizi genç çevirmenle birlikte, onlara deneyimlerini aktaran çalışmalar yürüttü. Yeni kurulmuş Barış Derneği çalışmalarına destek verdi. *Türkiye Barış Komitesi Derneği Serüveni Üzerine / Yaşanmışlıklar-Belgeler (1976-1986)* ve *3 Yılda 6 Tutukevinde, 12 Eylül Anıları* kitaplarını okurla buluşturdu.

Tahminimde yanılmadım ve Doğan abi bu metne son noktasını koymadı.

Yaşama gözlerini yumduktan sonra Nesrin abla, Doğan abiyle ilgili bir dizi başka belgenin⁽¹⁾ yanı sıra ayrı bir dosya içinde bu metni verirken şöyle

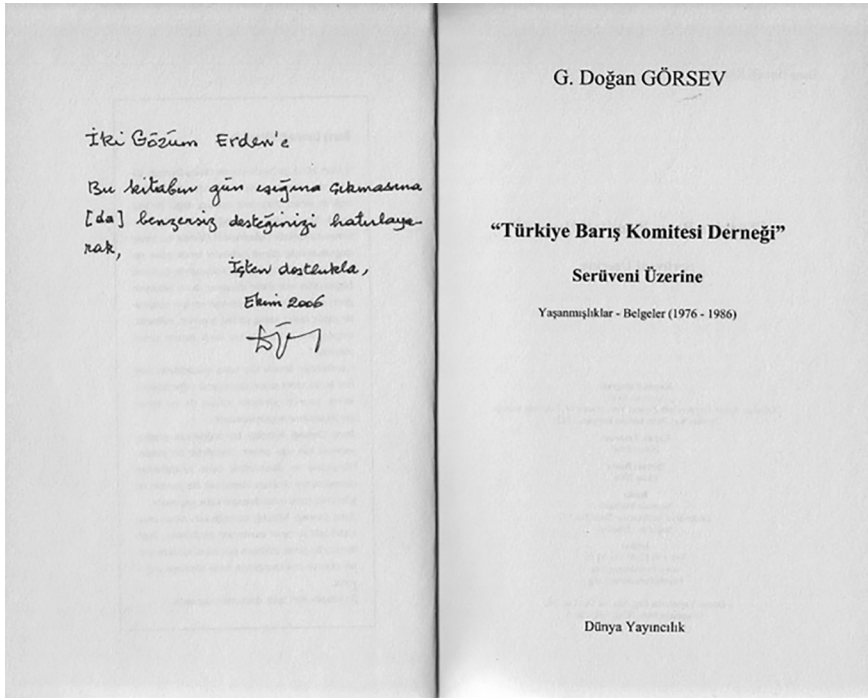
¹ Bu belgelere TÜSTAV’ın web sitesinden erişebilirsiniz: <https://www.tustav.org/e-arsiv/tkp-arsiv-fonu/dogan-gorsev-arsiv-fonu/>

dedi: “Erden’ciğim bilmediğim o kadar çok şeyi öğrendim ki!” İşte Nesrin ablanın verdiği bu metin üzerinde yoğun editörlük çalışmasını Aliye Uçar Dere gerçekleştirdi; aile fotoğraflarını Ahmet Görsev iletti. Her ikisine de teşekkür borçluyuz.

Doğan abi yaşamının son yıllarında var olan Türkiye Komünist Partisi’ne üye oldu; “Partili yaşadı, Partili öldü!”

Mücadelesine ve sınımsıcak anısına sevgi ve saygıyla...

Erden Akbulut - Temmuz 2026

TÜSTAV SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASINA KATILIM

Erden Akbulut: 17 Temmuz 1999 Cumartesi, İstanbul. Doğan Görsev ile sohbe başlıyoruz.

Almanya'dan konuk olarak buraya geleli on beş gün kadar oldu. Erden, TÜSTAV çalışmalarından söz etti, sözlü tarih çalışmalarına katılmamı istedi. Kendisi çok müstesna ve yaşamımda yer verdiğim bir insan. Ön aydınlanma için fikirler verdi, açıklamalar yaptı. Buraya seve seve katılıyorum.

Öncelikle şunu belirtmek istiyorum, daha sonraki anlatılanlardan da çıkacak; Türkiye'de yaşamın daha adil, daha özgür hale gelmesi, bireylerin tek tek yaşama bilinçli olarak ve aktif bir şekilde katılmaları için bir önkoşul diye gördüğüm, bu olmazsa öbürlerinin gerçekleşmeyeceğini düşündüğüm bir genel tarih bilinci bu anlatıların oluşmasına hizmet ediyor.

Cumhuriyet'in tarihini yazanlar çok oldu, yazılı tarihler çok oldu; fakat Türkiye'de devrimci hareketin ve onun özel bir kesiminin dünyaya karşı sorumluluk taşıyan, sadece Türkiye ile sınırlı olmadan dünyaya sorumluluk taşıyan devrimci hareketin tarihinin de ortaya çıkması sonraki kuşaklar için önemli olacak diye düşünüyorum. Bu yüzden TÜSTAV'ın varlığını sürdürmesi, verimli çalışmalar ortaya koyması, günümüze tanıklık etmesi, günümüzde kalan devrimci hareketin bir ölçüde içine girmiş, katılmış insanların anılarını, yaklaşım biçimlerini, düşüncelerini ve sonuçta vargılarını günü güne tespit etmesi bana çok önemli geliyor.

Günümüzdeki yaşam içinde elbette faaliyet alanları çok farklılaşmıştır. Uzmanlaşma alabildiğine artıyor bu çeşitlilik içinde. Bu tarih çalışmasını maazallah küçümsemek isteyenler olabilir, yeteri kadar önem vermek için diğer işleri, uğraşları arasında zaman bulamayan olabilir, onlara hayıflanıyorum, onlara çağrıda bulunmak istiyorum. Bugünkü işleriniz, uğraşınız ne olursa olsun, gücümüz, olanaklarımız ne olursa olsun, bu çalışmaya tanıklık ederek katılmak, bu tarih bilinciyle bunun oluşmasını sağlamak bakımından çok önemli bir şeydir.

Sözünü ettiğim dünyaya karşı sorumluluk taşıyan bu devrimci hareketin içinde bu faaliyete katılmak yaşamımızın anlamını tamamlayacak bir şeydir.

Biz, bir şeylerin değişmesi için uğraş verdik, bunun gelecek kuşaklarca bilinmesi, değerlendirilmesi, bugün bizim tek tek farkına varamayacağımız boyutlarının, derinliklerinin ortaya konmasına, değerlendirmesine ve önlerindeki yaşam sorunlarını daha akıllıca çözmelerine yardımcı olacaktır. Tarihin öznesi olmanın, -yani tarihi değiştirmek, sadece yapmak değil- o misyona güç katacağını düşünüyorum. Kısacası TÜSTAV'ın varlığını, çalışmalarını çok değerli buluyorum.

Erden'in ilk davetini aldıktan sonra bunun kişisel bir anlatı, bir iç boşalma gibi görüleceğinden kaygılanıyordum. Erden eksik olmasın, biraz daha anlattı, ben biraz daha anlamış oldum. O yüzden bir tarih bilincinin oluşmasına katkı olarak algılıyorum bu söyleşiyi ve kendi yaşam deneyimlerimi de buraya öyle aktarmaya çalışacağım.

TÜSTAV'ın başarılı çalışmalarını sürdürmesini diliyorum, bu yepyeni bir şey ama tarih yeniden yazılıyor, daha derinleşmiş boyutlarıyla. Bilgisayar çağı uygarlığında, bilimsel teknolojik devrimin yeni bir uğrağında her şey yeniden ve yeni biçimlerde, yeni yöntemlerle, yeni araçlarla yapılıyor. Bunu devrimci çalışmamızın bir parçası olarak görüyorum. Burada anlatacaklarıma kişisel damga vurmamaya çalışacağım, sabit bir tanıklık yapmaya çalışacağım ve bu çalışmaları havuzlandığı için, değişik yaşam deneyimi olan insanların deneyimlerini bir araya getirerek onların topluca değerlendirilmesine olanak sağladığı için TÜSTAV'ı bir kere daha selamlıyorum, başarılar diliyorum.

1930, ÇOCUKLUK YILLARI

E.A.: Şimdi dilerseniz yaşam öykünüze başlayalım yavaş yavaş...

İnsanların yaşam öyküsünün daha onlar doğmadan oluştuğunu düşünüyorum ve insanların yaşamını derece derece etkileyen aile çevresi var. Yaşadıkları yöre var. Bu yöre kimi zaman köy-kasaba olabilir, kimi zaman aşiret olabilir. Ben bir metropol kültürü içinde, görece gelişkin bir işbölümüne ulaşmış, yazılı kültürü gelişmiş bir şehir ortamında yetiştim. İnsanların yaşamını etkiliyor bunlar, hatta hatta sadece ülke çapındaki, ulusal çaptaki gelişmeler değil, dünya çapındaki gelişmeler de etkiliyor. Çok ayıplamazsanız, benim yaşamımı derinden etkiledikleri için, çocukluğumdan başlayarak devrimci harekete katılmaya nasıl hazırlandığımı anlatmak amacıyla önce aile çevresinden bahsedeceğim, sonra Türkiye'nin o günkü koşullarından, dünya koşullarından bahsedeceğim.

Bunda mübalağa görülmemesini dilerim ve inanıyorum ki, onlar benim gelişmemi ve devrimci harekete katılım irademi belirleyici ölçüde etkilemiş uğraklardır.

Önce aileden bahsedeyim. Türkiye'de Türkçe anlatıyoruz bunları, Türkiye koşullarında anlatıyoruz ama Türkiye'deki toplumsal yaşam homojen bir karakter göstermiyor. Kırsal kesim başka. Değişik yörelerin değişik özellikleri var ve kent kültürü bundan farklılık gösteriyor zaten öteden beri. Osmanlı döneminde Dersaadet denen şey hele o ayrı bir kültürdü, çünkü İstanbul'u İstanbul yapan özelliklerden bir tanesi, azınlıkların yoğun bir biçimde özellikle Lozan Antlaşması'ndan sonra okullarıyla, gazeteleriyle kültür yaşamına etkisidir ki beni de çok etkiliyordu. O yüzden bu farklılığın anlaşılması için söylüyorum, İstanbul'da yetiştiğimi söyleyebilirim. Bizim aile ortamı da Türkiye'deki gelişkin kültürden görece farklılık gösteriyordu. Benim doğrudan etkilendiğim annemin babası Nemi Bey ya da aile adıyla Nüvid Bey, bu babam tarafı, ikisi de Balkan Savaşı göçmenleriydiler. Yani Anadolu'da yetişmiş değil, Balkanlarda yetişmiş insanlardı. Özellikle Osmanlı'nın son döneminde Abdülhamid zulmüne, istibdadına karşı aydınlanma hareketleri, hepimizin bildiği gibi İstanbul dışında da gelişmişti, mesela Selanik'te. Bunlardan hareketle şunu söyleyeceğim, yaşamımda annemin babası olarak dedem Nüvid Bey'in hikâyesi önemlidir. Manastır'da varlıklı bir ailenin oğluymuş, babası tıp tahsil etmesi için İstanbul'a göndermiş, Manastır İdadisi'ni bitirdikten sonra ve o Abdülhamid'e karşı direnişçilerin içinde, genç tıbbiyelilerden birisi olarak Fizan'a sürgün edilmiş. Fizan, Libya'nın daha

içerlerinde bir çöl. İşte o Fizan'a giden gemiden iki kişi atlamış. Anlatırdı dedem, ondan sonra ünlü kişiler, doktorlar olmuşlar fakat katile gitmiş ve ancak Meşrutiyet'ten sonra dönebilmişler Fizan sürgününden.

Beş evladı ve birçok torunu vardı; ama beni biraz farklı severdi herhalde. Benimle ilgiliydi, ben de ondan çok esinlendim. Bunu şunun için söylemek istiyorum, kendisi hiçbir zaman secdeye varmamış, Müslümanlıkla ilgisi olmamış, çok liberal görüşlü, galiba şimdi düşünüyorum da ateist bir insandı. Anneannem, onun hanımı sofuydu. Sofu ama sadece namaz kılar, işte ramazanda oruç tutar, ara sıra Kuran okurdu. Fakat bize karşı davranışlarında çok liberaldi. Çünkü onlar Balkan Harbi göçmeni olarak çok acılar çekmişler. Varlıklı bir aile ama her şeyini bırakıp Balkan Harbi'nden sonra Türkiye'ye gelmiş göçmen olarak. Bu tarihsel olarak da benim kuşağımı tanımlayabilir.

Ben 1931 doğumluyum. Cumhuriyet'in ilk döneminde, Atatürk döneminde ve özellikle bu İkinci Dünya Savaşı'na kadar çok yüksek sesle telaffuz edilmese de bir farklılık vardır; Rumeliler daha uyanık insanlar, daha gün görmüş, Anadolulular daha Müslüman, daha sofu, daha dışa kapalı insanlardı. Mesela Kâzım Karabekir ile Atatürk arasındaki ilişkilerde, Atatürk'ün çevresini seçerken kullandığı ölçütlerde de bu o zamanlar çok hissediliyordu. Ordu komutanlarının, büyük komutanların çoğu hep Rumelili'dir. Anadolu uyanışa yeteri kadar hazır değildi ve Atatürk'ü de yadırgayanlar çıkıyordu o zamanlar. Değişik çevrelerden Atatürk'ün özellikle teokratik Osmanlı yapısını tasfiyesine yönelen işleri, kültür yaşamına o yöndeki hamleleri yadırganmıştır ama Atatürk büyük bir jakobendi. Benim dedem de galiba öyleydi.

Annem bir ara öğretmenlik yapmış, Cumhuriyet'in ilk yıllarını kastediyorum, böyle başörtüsüyle falan ama başörtüsü hiç taşımamış, türban hiç taşımamış bir insandı. Ara sıra Kuran okurdu ölmüşleri için. Bizi hep liberal yetiştirdi.

Babam, o da Bulgaristan taraflarından. Kırcaali taraflarından göçmen gelmişler. Onun babası Mehmet Emin Bey, kolağası rütbesi ile katılmış Balkan Savaşı'na ve şehit düşmüş. Sonra onlar gelmişler Fatih'e yerleşmişler. Babam hiçbir zaman camiye gitmiş bir insan değildi, çok liberaldi ve yenileşmeciydi. Osmanlı terbiyesinin dışında bir insandı. Subaydı, albaylığa kadar rütbe aldı. Sonra hastalandı ve emekliye ayrıldı. Babam aleladediliği hiç sevmeyen, özentili demeyeceğim ama her zaman özenli bir insan oldu. Yalnız onun bir özelliği, devlete düşkünlüğüydü. Devletin yanlış yapmayacağını düşünürdü. Beni de arada sırada ikaz ederdi devlete karşı çıkışlarımdan ötürü.

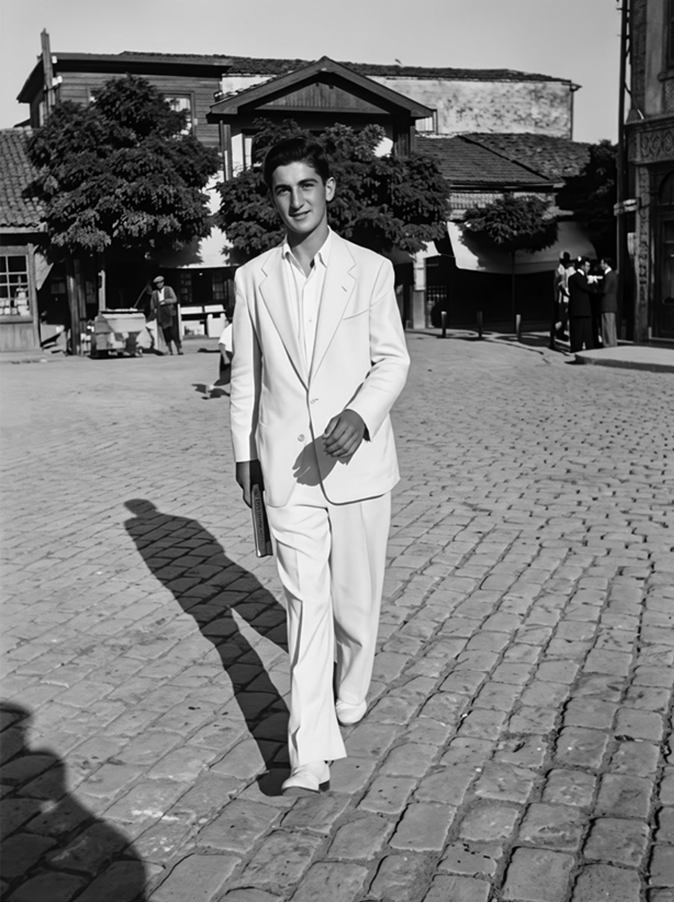
Doğan Görsev'in annesi ve babası, Leman ve Cevdet Görsev

Aile ortamımızda ben hiçbir zaman şiddete maruz kalmadım, rahatlıkla söyleyebilirim, özgürce yetiştirildim, teşvik edildim kültür işlerinde. Hatta benim aile ölçülerimi aştığım, yani Kemalist ve devletle koşullu bakışın ötesine geçtiğim zamana kadar daima teşvik edildim. Onun ötesine geçtiğim zamanlarda da muhlis bir şekilde uyarıldım ama şiddete maruz kalmadım ve şiddetli çatışmaları yaşamadım.

Bizim ailenin bir tarafı var, o da göçmen geldikleri için onların değerleri, yaşamlarını değerli kılan şeyler, burada geçerli olan değerlere uymuyordu ve beni bunlardan sakınmak istiyorlardı. Ben sokak çocukluğu yaşamadım hiç. Sokak çocuklarının kavgalarına falan katılmadım, kavgasız büyüdüm. Onun için kavgasız bir yaşamın mümkün olabileceğini kendi küçüklük, çocukluk yaşamımdan itibaren hep içime sindirdim. Sonraki yaşamımda da karşıtların

birbirleriyle mücadelesini elbette anlamakla beraber, o zamanlara geldiğim dönemde ve karşıtların uzlaşmalarından yeni bir sentezin, uyumun doğabileceğini gördüm. İnsan doğasına duygularıyla, düşünceleriyle, davranışlarıyla bütünsellik içinde uyumun önemini gördüm. İlişkilerimde de daima uyumlu demeyeyim ama karşımdaki insanları anlayarak bir sentez arayışı içinde bulundum.

Kısacası kişisel yaşamımda ve aile yaşamımda çatışma yaşamadım, bunu samimiyetle söyleyebilirim. Çatışmaları da yadırgadım. Onların aydınlandıkça, insanlar bilgilendikçe, düşündükçe, birbirlerine daha hoşgörülü olabileceklerine, bir uyum sağlanabileceğine, daha üst bir düzeyde bilgilenecek insanlar arasında bunun mümkün olacağına her zaman, daha çocukluk yaşımdan itibaren inandım.

Doğan Görsev, Eskişehir 1948

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NA GİDEN YILLAR VE ASKERÎ OKULA GEÇİŞ

Böyle kavgasız bir çocukluktan sonra savaş başlamıştı, 1938'de kız kardeşim doğdu. O zaman babam Konya'da yüzbaşiydi, savaş dolayısıyla Büyükkçekmece'de müstakil bir tabura tayin ettiler.

O sırada Trakya'da, Alman orduları önce tabii Polonya'ya girmişti ve sonra Sovyetler'e saldırdı, ama Sovyetler'e saldırmadan 1940 yılında Balkanları zapt etti Alman faşistleri. Yugoslavya'da kentleri zapt ettiler ama dağlara hüküm geçiremediklerini biliyorduk.

Babamın mesleğinden ötürü konuşuluyordu bunlar ve ta Yunanistan'a kadar gelince, Bulgaristan'ı da teslim alınca İstanbul'da büyük bir boşalma oldu. O zamanlar buna panik deniyordu. Diyebilirim ki İstanbul nüfusunun dörtte biri, hatta üçte biri taşraya doğru kaçtı. Biz de o zaman Üsküdar'da oturuyorduk. Mareşal Çakmak hattı diye bir hat yapılıyordu Alman saldırısına karşı. Almanlar gelirse tankları durduracak Büyükkçekmece Gölü ile Terkos Gölü arasında büyük bir tahkimat yapılıyordu, ama bunlar uyduruk işlerdi, hiçbir aracı gereci olmadan babam o birliklerde çalışmıştı, o birliklerde görevliydi. Tahkimat yapılıyordu.

O panik dediğimiz İstanbul'un boşalması olaylarında biz de dedemin yanına kaçtık, iki sene kadar dedemle oturduk. Ben ilkokulun son sınıfını orada bitirdim. Dedemin niyeti beni Galatasaray'da okutmaktı. "Seni ben okutacağım" diyordu, fakat ömrü yetmedi, kısa bir süre sonra öldü, bizim Galatasaray işi de yattı. Babam durmadan tayin ediliyordu oradan oraya, oradan oraya. En son Çankırı'ya gelmiştik. O günün görece istikrarlı koşulları içinde kalabilmek için Galatasaray'a göndermeyi babam da istiyordu ama maaşı yetmiyordu beni Galatasaray'da okutmaya. Kısacası ortaokulun birinci sınıfını Çankırı'da okudum.

1943, ASKERÎ OKULDAKİ ÖĞRETMENLER VE KLASİKLERLE TANIŞMA

Baktık savaş devam ediyor, 43 yılıydı, ben Konya'daki askerî ortaokulun ikinci sınıfına girdim. Orada okudum. Yatılı bir ortaokulda okumanın çocuklar için, yeni yetişen gençler için çok sağlıklı olduğunu söyleyebilirim. Köy enstitüleri örneği de bunu başka bir boyutta, başlangıç günleriyle doğruluyor. Annelerin babaların tutucu fikirlerinden uzakta, bu Cumhuriyet'in

irfan ordusu dedikleri aydın gençlik yetiştirmek, Türkiye devletinin teokratik kuralların dışında aydın gençlik yetiştirmesi demekti bu. Eksik ama önemli olduğunu düşünüyorum, çünkü milliyetçiliğe yüzü dönük bir şeydi. Ama askerî okulda bize öğretmenlik yapan insanlar Kurtuluş Savaşı'nı yaşamış insanlardı, hoşgörülüydüler; bizi iyi yetiştirmek istiyorlardı.

Bir ufak olay olarak aktarayım. Mehmet Kaplan, sonradan üniversitede Türkoloji bölümünde profesör de oldu; yedek subaylığını o sıra Konya Askerî Ortaokulu'nda öğretmen olarak yapıyordu. Fransızca Larousse'tan kimi maddelere hazırlanıp gelmemi isterdi. Beni teşvik ederdi ve "Arkadaşlarına dersi sen anlatacaksın" derdi. Fransızca ile tabii. Dedemden de biraz hazırlığım vardı. Dedem annemin de öğretmenliğini yapmıştı, Fransızca bilen bir insandı, Fransızca öğretmenliği yapmıştı ek bir görev olarak. Ben de böyle bir yatkınlıkla büyüdüm. Larousse Universel o zaman iki koca ciltti. Mehmet Kaplan'ın teşvikiyle, oradan maddeler hazırlayıp işte romantizm, realizm, Zola üzerine üç, dört ders hazırlattı bana. Böyle bir kültür hayatıyla da ilk tanışmamdı bu.

İlk okuduğum yazarlar Daudet, Alphonse Daudet... *Değirmenimden Mektuplar* o sıralar ünlüydü. *Paul ve Virginie* falan... Kültür dünyasında başım döndü yazarlarla tanıştıkça. Ama çevremde kabalıklar görüyordum. Doğrusu bunu şimdi sıkılarak söylüyorum ama söylemek ihtiyacındayım; öyle değişik köylerden, kasabalardan gelmiş birçok çocuk var; bunlar böyle çok şiddete yatkın, kaba falan, onları içime sindiremiyordum. O edebiyat dünyasında tanıdığım ilişkileri, tanıdığım tipleri bulamıyordum çevremde ve yadırgıyordum. Onlar beni çok yadırgamıyordu ama. Ben iyice öğrencilerden, belki sınıfın en iyilerinden biriydim. Yaşım ufak olmasına rağmen matematikten zoru olan, tarihten zoru olan gelir, danışırdı. Belki beni yadırgıyorlardı ama dışlamıyorlardı. Böyle bir farklılık içinde yaşadım.

SAVAŞIN ETKİSİ

İkinci Dünya Savaşı'nın benim yetişmemde şöyle bir etkisi oldu: Bu söylediğim 43-44 yılları aynı zamanda. Karne, yokluk dönemleriydi ve o zamanlar Türkiye devleti öyle sıkıntılar içerisindeydi ki, tabii onun Almanlarla ilişkisinin başka boyutlarda olduğunu çok sonra öğrenebildim, ama halka hizmet bakımından, şu yokluklar içinde askerler özel olarak kayırılıyor sanılıyor, halk çok sıkıntı çekiyordu. Halk karneye bağlanmıştı, şehirlerdeki yaşam için söylüyorum bunu, en iyi beslenen kesimler ordu ve askerî okullar

olması lazım değil mi? Biz de iyi beslenemiyorduk ve bizim sınıfın, benim okuduğum sınıfın dörtte biri hastanelere düştük, ben de içlerinde... Hava değişimi verdiler, zafiyet gelmiş. Babam o zaman Kandıra'da tabur komutanı, müstakil tabur komutanı tayin edilmişti, savaşın son yılını orada geçirdik. Yarı pastoral bir ortamda tavukla şunla bunla annem beni çok beslemeğe çalıştı. Orada kıtlık hissedilmiyordu.

Babamın bulunduğu yörede yarı kırsal yaşantı vardı, biraz kendime geldim orada ve dört ay kadar kaldım, yaşımda biraz ilerlemişti. Savaşın son yıllarıydı ve bu askerî ortamda "Mahfel" denen bir yer vardı, akşamları subaylar orada eğlenirdi. Stalingrad Savaşı bitmişti, Sovyet orduları ilerliyordu batıya doğru. İkinci cephe açılacak mı açılmayacak mı, onu Churchill özellikle geciktiriyordu, Balkanlar, o lafların hepsini, o değerlendirmeleri dört kulak dinliyordum. Askerî okulda okuduğum için ondan kendi yönümden çıkarsama yapmak istiyordum. Kısacası dünyayı, savaş münasebetiyle kültür yaşamının dışındaki güncel olayları, en azından haftası haftasına izliyorduk. Radyomuz vardı, babam aletlere düşkün bir insandı, haber dinliyorduk, birçok haberleri dinliyorduk, yani savaş kırsal kesime, bir ufak kasabaya ne kadar yansır, ondan çok fazlasını biz yaşıyorduk, fiilen yaşıyorduk.

YATILI OKULUN ÖNEMİ

Burada yatılı yaşamın özelliğini söyleyebilirim; bir aile ortamının görece tutucu düşüncelerinden, telkinlerinden uzakta, orada yeni bir kültürle yetişiliyor. Bu benim için çok önemli değildi ama arkadaşlarımdan büyük bir değişim geçirdiğini gördüm. Bir de yirmi dört saat burun buruna aynı insanlarla yaşıyorsunuz. O zaman otonom olmak, kendi başına buyruk olmak, kendini idare etmek, değişik kişilerle değişik ilişkileri sürdürmek için ayrı bir özel dikkatiniz geliyor. O aile ortamında çoğu zaman mesela kardeşim annemlerin yanında yetişmiştir, benden on beş yaş küçük, çocuklar kaprisler yaparlar, nazlanırlar falan, onlar okşanırlar müşfik ailelerde ve biraz şımartılırlar, buna yatılı okulda tahammül yok, kendi başınıza buyruk olacaksınız.

Kendi başına karar alma yeteneğinin yatılı okulların ortamında insanları geliştirdiğini düşünüyorum. Benim, çocuklarımı okutmak fırsatım olmadı, eğer olanağım olsaydı yatılı okutmak isterdim; gençlerin yatılı yetiştirilmesinin daha ufuk açıcı, daha kişilik yapıcı olduğunu düşünüyorum.

Doğın Görsev'in kardeşi Yurtkan Görsev

MALTEPE ASKERÎ LİSESİ YILLARI VE ÖĞRETMENLERİ

Liseye geldiğimiz zaman ben Maltepe Askerî Lisesi'ne gittim. Savaş münasebetiyle askerî liseler İstanbul'dan Anadolu içlerine taşınmıştı, Kuleli Askerî Lisesi vardı, o Konya'daydı. Maltepe Askerî Lisesi, Nasrettin Hoca'nın memleketindeydi. Değişik barakalara dağılmış bir biçimde eğitim yapıyorduk. Ben kütüphaneci olmuştum ve orada iyi öğretmenlerle tanıştık. İyi öğretmenler... Onlardan bir tanesi, sonradan Vedat Türkali olarak herkesin adını bildiği, aydınlanmış kesimler adını bilir, Abdülkadir Demirkan olarak devrimci hareketin içinde yeri olan bir insandır. Sonra 1951 Komünist Partisi tutuklamasında tutuklandı, yedi sene kadar hapis yattı. Okulun edebiyat başmürettabi oydu. Bizim doğrudan öğretmenimiz değildi ama kütüphaneciliğe doğru yönelmem onun hazırladığı ortamda olmuştur.

Adını Barış Derneği savunmamda da anmıştım, Okul Komutanı Kurmay Albay Cemal Akbulut'tu. Cemal Akbulut militer bir adam değildi, hoşgörülü bir insandı. Kütüphaneye özel bir önem verdi. Vedat Türkali de ona önermiş olmalı. Ben de okulun kitap dünyası içine böylece o yadığıdığım

toplumsal ilişkilerden, okul ilişkilerinden adeta sıyrılmak, dünyayı teneffüs etmek, dünyadaki gelişmeyi, Rönesans'ı, aydınlanmayı anlamak istiyordum. O zaman klasikler çıkmıştı. Millî Eğitim Bakanı'nın çok büyük bir çaba içinde hazırladığı o kitapları arkadaşlarıma alıp taşıyordum kütüphaneci olarak. Kendim de okuyordum.

Cemil Meriç'in çevirdiği *Onüçlerin Romanı*, *Altın Gözlü Genç Kız*, *Tılsımlı Deri*, *Vadideki Zambak*, hepsini okumuştum ve az geliyordu. O zaman kendimi Fransızca'yı öğrenmeye, özel bir dikkatle öğrenmeye verdim. Okulun kütüphanecisi olarak Çehov'ları, Gorki'leri okuyorum. O zamanlar benim favorim İstrati [Panait İstrati]. Onu biraz batı kültürünün de dışında bize daha yakın buluyordum. İstrati'yi de mesela *Kodin*'den başlayarak çok seviyordum. Böyle bir okuma, tanıma açlığı içinde geçti o günler ve onun ortamını da bulmuştum Akşehir'de.

ÇENGELKÖY, KULELİ ASKERÎ LİSESİ VE ÖĞRETMENLERİ

İlk yıl Akşehir'deydik, sonra savaş bitti. 1947-1948 yılında Maltepe Askerî Lisesi eski yerine taşındı, yani İstanbul'a taşındı.⁽²⁾ O zaman şunu fark ettim, yanı başımız Çengelköy'dü. Kulelî Askerî Lisesi'nin daha tepe kısımları arasında, çilek bahçeleri arasında yapıları onlar. Mesela son vapurdan, cumartesi-pazar izinlerinden Kulelî Askerî Lisesi'nden öğrenciler iner, koş a giderdi. Bizimle aynı diğer insanlar sallana sallana giderdi. Yani telaşa girmeden. Cemal Akbulut'un komutanlığını yukarıda da vurguladığım gibi, hayırla yad ediyorum, bize militer bir yaşam hissettirmeden, gelişmemize, herkesin gelişmesine, bu arada özellikle de benim de gelişimime yardımcı oldu sağladığı ortamlar.

Şimdi oradaki öğretmenlerden biraz bahsedeyim. Adını anmayacağım iki kişinin dışında çok iyi öğretmenler vardı. Faşizan söylemler içinde bir tarih hocası da vardı, bir coğrafya hocası vardı onların dışında, tabii bunlar hepsi askerî öğretmenlerdi. Çok iyi öğretmenlerim oldu. İstanbul'a nak-

² “1941-1947 yılları arasında Konya/Akşehir’de, 1947-1950 yılları arasında ise Kuleli Askerî Lisesi’nin bulunduğu İstanbul/Çengelköy’de eğitim ve öğretim faaliyetlerini sürdürmüş ve 1950 yılında öğrencilerini Kuleli Askerî Lisesi’ne devrederek kapanmıştır. 21 Ekim 1983’te İzmir /Güzelbahçe’de devlet töreni ile yeniden açılmıştır. 09 Kasım 2016 tarihinde kabul edilen 6756 sayılı Kanun’un 104’üncü maddesi ile askeri liseler kapatılmıştır. 17 Kasım 2017 tarihinde Maltepe As.Lis.K.lığı Kara Harp Okulu’na bağlanarak KHO Maltepe Yerleşkesi K.lığı adıyla yeniden faaliyete başlamıştır.” <https://kho.msu.edu.tr/askeri/maltepe/tarih%C3%A7e.html> Erişim Tarihi: 29 Mart 2026

limden sonra lisede edebiyat öğretmenimiz Behçet Pekmerdol'du. Behçet Pekmerdol da 1951 Komünist Partisi tevkifatında üç sene içeride kalmış bir insandı. Yani Komünist Partisi üyesi olarak yargılanmıştı; onun ve Vedat Türkali'nin -Abdülkadir Demirkan'dı o zaman adı- yanı sıra beni ve insanları teşvik eden çok hümanist öğretmenler vardı. Edebiyat dersleri sırasında Behçet Pekmerdol'la ahbablığımız arttı. Sonra cumartesi-pazar günleri şehre indiğim zamanlar onun evine giderdim.

O sırada bende iz bırakan iki olayı anabilirim. Bir tanesi... Okulda bir öğrenci, ben de kütüphaneci olduğum, kültür işleriyle ilgilendiğim için bana şiir veriyordu. Sonra muamma oldu. O polis miydi, ablası polisti, bilemiyorum ama bana hep Nâzım şiirlerini getirirdi. Adı Kenan Çivrim'di. Tabii ilk kopyalar falan... Nâzım'la ilkin öyle tanıştım. Kenan'ın aktardığı Nâzım şiirleriyle. Benim yaşamımı tamamlayan bir şeydi, kendimi yalnız hissetmiyordum. Genel kültür içinde, önemli politik bir yan olarak algılıyorduk. Yani Nâzım bir sanatçı, hapse atılmışlar, hükümetle başı derde girmiş. Zaten dedemden biliyorum ki Türkiye'de namuslu insanların her zaman başı derde girer. Nâzım komünist falan derlerdi tabii.

1947, KOMÜNİST HAREKETİN VARLIĞINI KEŞFETME

Söyleyeceğim ikinci olay önemli... 1947 yılında sanırım, Berlin ablukası yürürlükteydi. Behçet Pekmerdol'la okul dışındaki söyleşilerimizde o gün evine davet ediliyordum ve güler yüzle ev sahipliği yapıyordu. Orada bu Berlin ablukasının emperyalistlerin işi olduğunu anlattı ki ben böyle düşünmemiştim. Ve işte devrimci hareket içinde, hümanist hareket içinde bana komünist hareketin olduğunu vurgulayan ve Sovyetler Birliği'nin varlığını da hissettiren ilk insan o olmuştu. Benim için her şey aydınlanmaydı. Bu aydınlanma çağımızda, aydınlanma hareketi içinde komünist hareketin önemi ve Sovyetler Birliği'nin varlığını, etkisini ondan aldım ve düşünmeye başladım. Politik anlamda ilk düşünmem odur.

Behçet Pekmerdol'la pek çok şeyi konuşur olduk. Hatta bir ufak anımı söyleyeyim. Savaş bitmişti, görece liberal havalalar esiyordu. 46'dan itibaren öyle sendikaların açıldığı, partilerin açıldığı bir dönem de olmuştu. Pekmerdol yabancı dil bilmiyordu, ben de epeyce ilerletmiştim Fransızcamı. Durmadan Haşet'e taşınyorduk. Haşet o zamanlar Tünel'in başında, Fransızca satan tek kitabeviydi. Oradan sadece kitap, roman, hikâye değil, resimle, müzikle de ilgim doğaal olarak arttı; bunları şiirin, romanın tamamlayıcısı buluyordum,

onları da takip ediyordum. Meksika ressamlarını tanıma fırsatını buldum o zamanların dergilerinden. Özellikle Orozco'yu [José Clemente Orozco] keşfettim ve Behçet Pekmerdol'a bir seferinde gösterdim, "Yaa ne kadar ilginç bir şey" dedi, çünkü Orozco, Meksika geleneklerinden Maya, İnka geleneklerinden, Colomb öncesi uygarlıklardan hareketle yeni çağdaş bir kültür için uğraş veren insanlardan biriydi. Sonraları öğrendik Rivera [Diego Rivera], Siqueriros [David Alfaro Siqueiros], bunlar bambaşka duvar resmiyle hareket eden insanlardı. Şimdi, lafı fazla uzatmayayım, Orozco'nun resimlerinin de içinde olduğu Meksika ressamlarını bulunca ben hemen aldım Haşet'ten ve onu ilk buluşmamızda Behçet Pekmerdol'a gösterdim. Böyle şehre inenler İstanbul hatırası resmi alırdı. Bu da böyle siyah bir ekran, renkli desenli ekranın önünde Zapata, heybetli bir görünümle, fakat bütün bu hatıra fonunun figürleri orak-çekiçlerle süslüydü. Tam alnında. Orozco'nun resminde de Zapata'nın alnında bir orak-çekiç figürü vardı. Baktım Behçet Pekmerdol çok beğendi, "Bu size anı olsun, ben kendime yenisini alırım" dedim. İşte coşkulu sözlerle yazmışım ve vermişim, sonra 1951 tevkifatında eve aramaya geldiklerinde, kitapları didiklendiğinde o kitap çıkıyor, soruyorlar "Bunu kim verdi?" "Ben aldım" diyor, üstünde adımı görüyorlar, diyor ki "Bu Meksika ressamları." "Ne Meksika ressamı!" diyor polis, "Adamın alnında orak-çekiç var." "Valla-hi görmedim" diyor. Hakikaten de alnında orak-çekiç olduğunu fark etmemiş. Böyle bir şey. Behçet Pekmerdol'u daha ileride yeri gelince anlatırım. Ama ona verdiğim resmi başka yerde bir daha bulamadım.

Aydınlanma fikirlerinin, benim çok önem verdiğim dedemden de adeta tevarüs ettiğini düşünürüm. Namuslu insan, uyarıcı bir jakoben figürü, çevresini uyandıran, modernliğe, özgüllüğe değer veren. Bu imaj adeta bende doğal hale gelmişti. Gitgide kendimi böyle bir misyona hazırladığımı hissediyordum. Ama komünist bir örgütlenme, proletarya, ona ait fikirler bilmiyordum. Marks falan daha okumamıştım. Kısacası Behçet Pekmerdol sonraları örneklerine baktığımda görüyorum ki, pekâlâ beni partilemek için hamle yapabilirdi, yaşım on sekizi de geçmişti, ama böyle bir teşebbüs yapmadı. Oysa ben hazırdım artık gitgide, öyle ayrıldık.

Askerî okul döneminin iyi anlaşılması için söylüyorum. Cemal Akbulut'un komutanlığında, Vedat Türkali'nin de önerileriyle -yani Abdülkadir Demirkan, Türkçe öğretmeni- sadece kütüphane düzenlemekle kalınmamıştı, her yıl bir piyes yapılıyordu. Mesela Akşehir'de *Julius Ceasar* piyesi. Shakespeare'in piyesi. Geniş kadrolu da bir piyes, onu oynamıştık. Ben sahnede rol almadım, kütüphaneciydim, ayrıca işlerim vardı. Piyese, kadrosuna katılmadım ama yakından izlediğim bir olaydı. İkinci yıl İstanbul'a geldim, orada Sofokles'in

Kral Oidipus piyesi oynandı. Sonra üçüncü yılda Moliere'den oynadık. Bütün bunlar bir aktivite idi. Birçok uyandırıcı etkileri vardı. Shakespeare'i oynayan insan Shakespeare'in kahramanları gibi hissediyordu. O zaman Batı dünyası derken bir yandan da gelişen dünya olarak algılıyorduk onu. Oraya doğru açılma ve ülkemizi de aydınlatma önemliydi. 1949 yılında böyle bir ortamda liseden mezun oldum.

Mesela o yıllara ait bir şey söyleyebilirim. Benimle ilgili değil. Millî Birlik Komitesi üyeleri oluştu. 27 Mayıs 1960 devriminden sonra, Yaşar Kemal onlarla sırayla mülakatlar yapmıştı. Hepsi fazla okumuş insanlar değillerdi ama *Beyaz Zambaklar Memleketinde*'yi, Finlandiya'ya ait, Finlandiya'daki uyanışı, toplumsal modernleşmeye ait o kitabı, Haydar Rifat çevirisiydi sanırım, hepsi okumuştı. Türkiye'de toplumsal gelişmeye, modernleşmeye öncülük etme misyonunu kendinde hissetmiş insanlardı.

MALTEPE ASKERÎ LİSESİ'NDEN ARKADAŞLAR

Akşehir'den İstanbul'a geldikten sonra iki yıl da Çengelköy'deki askerî okulda eğitim gördüm. Buradaki eğitimin bir yanı tiyatroydu ama başka yanları da var, onlara işaret edeyim. Bir tanesi edebiyata da açılmamızdır. O zamanların başlıca dergisi *Varlık* dergisiydi. Bir iki şiir de yazdım, *Varlık*'a götürdük. Cağaloğlu Yokuşu'nda, yokuşu dönerken Vilayet'e doğru, tam o köşede, solda bir han vardı, şimdi yok artık, yerine koca bir yapı çıkmış, *Varlık* idarehanesi oradaydı; Yaşar Nabi'ye⁽³⁾ verdik. Acaba çıkacak mı falan, çocukça bir şeydir bu, ama demek o yaşlarda şiir de yazılıyordu ve o yaşlarda yazdığım şiirlerden sonra, 1952 yılına kadar başka şiirler de yazdım. Sıkılarak söyleyeceğim bunu, notları en iyi olan başçavuş seçilirdi, ben sınıfın hem başçavuşuydum hem kütüphanecisiydim ama başçavuşluktan kaçırıyordum kütüphaneye doğru. Kütüphane başka bir bloktaydı. Oradan kucak kucak isteyenlere kitaplar getirir, teşvik de ederdim. O ara birisiyle karşılaştım, artık aynı sınıfa geldiğimiz biri, Şükrü'ydü adı ve lakabı onun, Madam Bovary, herkes öyle sesleniyor. Bir de bakarız ki Bovary niye Bovary? Bu Flaubert'i okumuş, etrafına o kadar da methetmişti. Çok methettiği ve durmadan Flaubert'den bahsettiği için lakap takmışlar ona Bovary Bovary... Bovary'ylen çok iyi arkadaşlığımız oldu, sonra da senelerce devam etti. O çok hümanist

³ Yaşar Nabi Nayır, *Varlık Sanat ve Fikir Mecmuası* (1933) ve *Varlık Yayınları* (1946) kurucusu.